

ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Кристюк В.О., аспірант кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З.Янчука, Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ

Аналіз взаємозв'язку між безпекою та змінами навколишнього середовища однозначно констатує, що екологічні проблеми становлять пряму загрозу безпеці. Протягом останніх кількох десятиліть екологічна безпека була однією з ключових проблем, з якими стикається міжнародна спільнота. З кожним днем зв'язок між навколишнім середовищем і глобальним миром та безпекою стає все більш очевидним і актуальним.

Відповідно до Програми ООН з довкілля, зміна клімату та інші проблеми навколишнього середовища є основним «помножувачем загрози», який загострює існуючі ситуації та призводить до збільшення соціально-економічних проблем, політичної напруги та конфліктів [1].

Екологічна безпека охоплює широкий спектр проблем, включаючи наслідки зміни клімату (тобто стихійні лиха, посуха, підвищення рівня моря), деградацію землі, води та повітря, а також занепокоєння щодо громадського здоров'я, глобальної економіки та загального миру та стабільності в усьому світі.

Для нашої держави екологічна безпека перебуває у полі зору підвищеної актуальності вже тривалий час, а в сучасних реаліях, в умовах воєнного стану, постала як глобальна проблема людської цивілізації загалом. Можливість гуманітарної катастрофи, загроза хімічної, біологічної, ядерної катастроф,

використання зброї масового знищення для мирного населення України становить загрозу не лише території України, а й всьому людству. Це несе загрозу всьому людству, а не тільки нашій державі. Лише безперервний, кооперативний та інтегрований підхід, зосереджений на спільних діях урядів, міжнародних установ та приватного сектору, може стати важливим підґрунтям для забезпечення майбутньої екологічної безпеки. Важливу роль у цьому процесі відіграє і наукове тлумачення та обґрунтування основних правових категорій та понять, ключовою з яких є поняття «екологічна безпека».

Сучасна правова доктрина характеризується існуванням низкою наукових підходів до поняття «екологічна безпека». Варто зазначити, що дана категорія є предметом наукових пошуків багатьох напрямів досліджень: філософських, юридичних, політичних, економічних, технічних, біологічних, та інших. Юридична наука ставить за завдання встановити нормативно-правове підґрунтя регулювання екологічної безпеки, визначення її правової природи та змісту. В юридичній науці найбільш повно поняття «екологічна безпека» досліджується наукою екологічного права.

Під час аналізу досліджуваної категорії, у першу чергу, варто звернути увагу на законодавче визначення поняття «екологічна безпека». Незважаючи на свою важливість, він не широко представлений у нормативно-правових актах України.

На рівні Основного Закону у ст. 16 передбачено, що «забезпечення екологічної безпеки й підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду українського народу є обов'язком держави» [2]. Ст. 50 Закону України «Про охорону навколишнього середовища» містить наступне визначення екологічної безпеки – це стан навколишнього середовища, при якому запобігається погіршення екологічної ситуації та виникнення небезпеки для здоров'я людини [3]. Окрім того, до нормативно-правової бази екологічної безпеки можна також віднести наступні законодавчі акти: Земельний, Водний, Лісовий Кодекси України, Кодекс України про надра, закони України «Про оцінку впливу на довкілля», «Про охорону атмосферного повітря», «Про тваринний світ», «Про природно-заповідний фонд», «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» та інші акти екологічного законодавства.

На цей час відсутнє як законодавче чітке визначення поняття «екологічна безпека», так і наукове. Дослідники не мають єдиної точки зору з приводу тлумачення даної категорії. Так, А. Качинський вважає, що екологічна безпека – це сукупність дій, станів і процесів, що прямо чи побічно не призводять до серйозних збитків (або загроз таких збитків), що завдаються природному середовищу, окремим людям і людству загалом [4]. На думку О.Задорожного та

М.Медведева, відповідно до світового досвіду тривимірного розуміння сутності «екологічна безпека», вона розглядається як: 1) екологічні проблеми як загроза політичній та економічній стабільності; 2) міждержавні спори у зв'язку з транскордонним забрудненням або порушенням прав щодо використання спільних/взаємних природних ресурсів як джерело воєнних конфліктів; 3) деградація екологічних систем і вичерпання природних ресурсів як загроза існуванню всього людства [5]. М.Малишко, досліджуючи проблему екологічної безпеки, розглядає її як систему заходів, спрямованих на захист життєво необхідних інтересів людини від несприятливого впливу навколишнього природного середовища, слушно вказуючи при цьому, що екологічна безпека є центральним питанням екології людини, оскільки безпосереднім об'єктом охорони є людина, її економічні інтереси, екофонд [6, с. 331–335].

В цілому екологічну безпеку можна визначити як ступінь незахищеності людства від екологічного руйнування та забруднення навколишнього середовища щодо врожайності, життя та здоров'я, включаючи основні елементи водної та продовольчої безпеки, якості повітря та зеленого середовища.

У фаховій літературі розповсюдженими є наступні узагальнюючі підходи до визначення категорії екологічної безпеки: антропоцентричний, ресурсно-антропоцентричний і антропо-біоцентричний [7, с. 100]. З позицій антропоцентричного підходу екологічну безпеку розглядають як стан захищеності виключно людини і суспільства. В ресурсно-екологічному підході об'єктами забезпечення екологічної безпеки є людина і природні ресурси. Це дає підстави вважати, що метою забезпечення екологічної безпеки є адекватне середовище проживання людини і забезпечення потреби в природних ресурсах. В антропо-біоцентричному підході об'єктами гарантування екологічної безпеки виступають людина і біоресурси. Існує також комплексний підхід до визначення екологічної безпеки, в якому враховуються три попередні підходи [7, с. 100].

Отже, проаналізувавши положення нормативно-правових актів, а також дослідивши окремі підходи дослідників, що займалися вивченням даного питання, можемо сформулювати власне визначення екологічної безпеки. *Екологічна безпека* – це стан захищеності навколишнього природного середовища, життя і здоров'я людей від можливого шкідливого впливу господарської та іншої діяльності, надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру; захист найважливіших інтересів людини і суспільства, а також навколишнього природного середовища від небезпеки, що виникає внаслідок антропогенного та природного впливу на нього.

Список використаних джерел

1. П
2. К

3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264->
4. Качинський А.Б. Екологічна безпека України: системний аналіз перспектив покращення : монографія. К. : Вид-во НІСД, 2001. 312 с.
5. Задорожній О.В., Медведєва М.О. Міжнародне право навколишнього середовища: підручник. Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2010. 351 с.
6. Малишко М. І. Екологічне право України: навч. посіб. Київ: Видавничий Дім «Юрид. книга», 2001. 389 с.
7. Хлобистов Є.В., Жарова Л.В. Екологічна безпека просторового розвитку продуктивних сил України. *Механізм регулювання економіки*. 2010. №3. Т. 2. С. 182–188.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

**ЗБІРКА НАУКОВИХ ПРАЦЬ
МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ МОЛОДИХ
ВЧЕНИХ, СТУДЕНТІВ ТА АСПІРАНТІВ
ЗЕМЛЕУСТРІЙ І ТОПОГРАФІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА
ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ І ЗМІНИ КЛІМАТУ"**

**7 - 8 березня 2024 р.
м. Київ, Україна**

УДК 332.3:528.4:551.583 «364» «366»

Друкується за рішенням Вченої ради факультету землевпорядкування Національного університету біоресурсів і природокористування України, протокол № 8 від 19 квітня 2024 року

Рецензенти:

Євсюков Т.О. – доктор економічних наук, професор;

Кошель А.О. – доктор економічних наук, доцент;

Мединська Н.В. – доктор економічних наук, доцент.

Землеустрій і топографічна діяльність в умовах війни та післявоєнного відновлення і зміни клімату (GEOPOINT - 2024). Збірка наукових праць Міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених, студентів та аспірантів (м. Київ, 7-10 березня 2024 р.) / За науковою редакцією проф. Ковальчука І.П. К.: Вид. центр НУБІП, 2024. 223 с.

У збірці наукових праць подаються результати досліджень, присвячених ролі землевпорядкування і топографо-геодезичних та картографічних вишукувань у вирішенні проблем відбудови пошкоджених і зруйнованих російськими військами в період неоголошеної України війни поселень, об'єктів інфраструктури, сільськогосподарських і лісогосподарських угідь, гідротехнічних, енергетичних, водогосподарських та промислових споруд, природозаповідних, історико-культурних та інших складових навколишнього середовища України. Також висвітлюються питання, пов'язані з дослідженням впливу змін клімату на стан і використання земельних та водних ресурсів.

Для фахівців у сфері геодезії, картографії та землеустрою, екологів, географів, працівників аграрного сектору, природоохоронних установ, органів місцевого самоврядування.

За зміст публікацій, достовірність викладених наукових фактів відповідальність несуть автори.

Відповідальний за макетування і друк: доц. **Бутенко Є.В.**

I

S
B

N

©Колектив авторів

© Національний університет біоресурсів і природокористування України, 2024